

TEORIJE O ELITAH

Povzetek. Klasične teorije o elitah so znane kot italijanska šola politične misli in kot take so nadaljevanje politične tradicije Machiavellija. Dva najbolj znana predstavnika sta Gaetano Mosca in Vilfredo Pareto. Tekst odgovarja na tri vprašanja v zvezi z njihovo politično mislijo: kdo vlada v politični družbi, kakšne so značilnosti elite in kako se postane člane elite. Elitistična teorija ne obravnava elite kot mitsko kategorijo.

Ključni pojmi: elite, Machiavelli, G. Mosca, V. Pareto

30

Teorije o elitah so se pojavile v sistematični obliki ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja. Italija predstavlja teritorialni okvir, kjer so bile te ideje formulirane. Dva pomembna elementa konstituirata zgodovinski kontekst. Prvi je povezan z razočaranjem, z izgubo iluzij po združitvi Italije. Drugi pa je nastopil kot razočaranje nad delovanjem demokratičnega sistema. Elitistična misleca Gaetano Mosca in Vilfredo Pareto sta se s svojimi idejami pridružila tradiciji Machiavellia.

James Burnham opredeljuje ta dva avtorja skupaj z Robertom Michelsom kot machiaveliste. To pomeni, da so bili učenci in nasledniki politične misli Machiavellia, predvsem zato, ker so vztrajali in dajali poudarek političnemu binomu: aktivnim manjšinam in pasivnim večinam ali vladajočim in vladanim (Burnham 1949, 294).

Ettore A. Albertoni, italijanski strokovnjak za Mosco, izraža previdnost glede klasifikacije "italijanska elitistična šola" teh treh političnih mislilcev. "Potrebno je biti zelo pozoren, kadar želimo združiti v eni sami "italijanski elitistični šoli" tri vrste raziskav, kot so tiste Mosce, Pareta kasneje Roberta Michelsa" (Albertoni 1987, 35).

Kljub eruditskim značilnostim njihovih del Runciman gleda na italijanske elitiste s prezirom kot na "nižje patriarhe" politične sociologije (Nye 1977, 5).

V resnici so teorije o elitah bile in so še vedno obrobne politične teorije, vsaj v evropskem politološkem okviru. Vendar kljub njihovi "marginalnosti" opazamo, da so te teorije dobre in koristne za izboljšanje demokratične misli in manj pogosto tudi za izboljšanje socialističnih idej. Splošno gledano so elitistične teorije še vedno nesprijemljive v svoji celoti. Razen demokratičnih in socialističnih šol so namreč elitistične ideje navdihnile tudi italijanske fašistične ideologe. Zaradi ideoloških različnosti vseh tistih, ki so jih navdihovali elitisti, se nam zdijo absurdne tiste trditve, ki smatrajo, da naj bi obstajal privilegiran odnos med elitističnimi idejami in italijanskim fašizmom.

* Gligor Atanasovski je magister političnih ved.

Bolj objektivno je, če rečemo, da teorija o elitah predstavlja neodvisno pot v zgodovini politične misli. Elitistična teorija se namreč hoče predstaviti kot drugačna, originalna in kritična nasproti demokraciji in socializmu. Elitistična teorija je "à contre-courant" demokratični plimi in vzponu socialističnih strank. Govorimo lahko celo o "tretji intelektualni poti", vendar velja poudariti njeno odsotnost na političnem prizorišču in s tem odsotnost njene družbene in volilne baze. Nobena politična organizacija je namreč ni vzela za svojo ideologijo ali celo politični program.

Teorija o elitah se hoče predstaviti kot nevtralna, pozitivistična in znanstveno čista teorija. Predstavlja se kot realistična, antiformalistična in kritična do družbene realnosti. V tem smislu želi desakralizirati in demistificirati demokracijo in v drugi fazi tudi socializem kot zgodovinskega in logičnega naslednika demokracije. Teorije o elitah poudarjajo obstoj neenakosti človeške narave. Seveda klasične elitistične teorije obžalujejo takšen družbeni razvoj in zaradi tega so elitisti pesimisti v primerjavi z demokratičnim optimizmom. V tem smislu so elitistične teorije zelo kritične do demokracije in socializma, čeprav gre za bližnje teorije, katerih skupni element je prikrivanje realnosti političnega življenja. Pareto in Mosca sta se v svojem delu osredotočala na prikrito stran oblasti, ki je monopolizirana s strani aktivne manjšine. Kljub razlikam, ki obstajajo med predstavniki elitistične teorije, lahko opazamo skupne elemente zgodovinske dominacije elit kot vladajočih manjšin v delih vse od Mosce pa do Michelsa.

V nadaljevanju se bomo posvetili nekaj pomembnim elementom teorije o elitah pri Vilfredu Paretu in Gaetanu Mosci.

Kdo vlada v politični družbi?

*Vsako ljudstvo je vladano s strani elite
(Pareto 1917, 148)*

Na antično in večno vprašanje: "Kdo vlada v politični družbi?" teoretiki elitistične šole odgovarjajo, da so to elite (Busino 1987, 248). To so v resnici manjšinske skupine, ki posedujejo efektivno oblast v političnih in družbenih organizacijah. Osebe, ki pripadajo elitam, posedujejo moralne, psihološke in družbene karakteristike, ki se izražajo kot superiornost v odnosu do ostanka družbe in še posebej v primerjavi z ljudskimi množicami.

Elite, vladajoče in oblastniške skupine ter politični razredi se nahajajo v centru teoretičnih raziskav in študij družbe v času in prostoru. Te teorije predstavljajo elite kot osnovni spiritus movens človeške zgodovine. Še več. Bile naj bi edini koristni element pri študiju razumevanja politične družbe in človeške zgodovine. Najbolj pogosto klasični misleci govorijo o elitah, misleč pri tem na politične elite ali vladajoče politične razrede. Razumeti politično zgodovino družbe je zanje brez dvoma spoznati zgodovino manjšinskih vodilnih skupin. Te skupine so maloštevilne, vendar so kreativni in dinamični elementi družbe en question.

Človeška zgodovina je pri Mosci zgodovina velikih imperijev, velikih religij, ki so bile ustvarjene in vodene s strani elit, zaznamovanih z znamenitimi ljudmi in še posebej s karizmatičnimi voditelji, ki so znali upravljati z ljudskimi množicami. S prisposodbo predstavlja Mosca globalno elito neke družbe kot mozaik, sestavljen iz več različnih elit, ki so veliko ali maloštevilne, ki združujejo najboljše in včasih tudi nekatere najslabše elemente v določenih panogah. Kljub tej različnosti v elitah se teorije o elitah ne zanimajo linearno za vse elite enako, temveč posvečajo svojo pozornost predvsem vodilni, politični eliti, tisti, ki v resnici vlada ali naj bi vladala nad vsemi ostalimi elitami, srednjimi sloji in ljudskimi množicami, skratka nad celotno družbo.

Pareto je dal naslednjo deskriptivno in metaforično definicijo teh skupin, ko je govoril o elitah: "Ljudske množice so kot korenine rastline, katere cvet je elita..." (Pareto 1965,12). Albertoni je podčrtal vlogo političnega razreda pri Mosci, kar velja tudi za vladajoče elite pri Paretu, ali kot jih on označuje – kot "protagoniste zgodovine" (Albertoni 1987,158). Isto dejstvo je podčrtano tudi pri Paretu, ko govori o "zgodovini kot pokopališču aristokracij". Podobno je Burnham poudaril, da je pri Paretu "značaj ene družbe predvsem značaj njene elite, družbene realizacije so delo njenih elit, zgodovina družbe je skratka zgodovina njene elite, napovedi prihodnosti pa so zaznamovane z izkušnjami in pričevanji, ki izhajajo iz študija strukture družbene elite" (Burnham 1949, 225). Študije in analize elite ali političnega razreda so pomembne zaradi tega, ker nam pokažejo, kdo kontrolira in drži v svojih rokah efektivno oblast oziroma vzvode oblasti. Pri tem ni nujno, da so te osebe formalni nosilci oblasti. Ta resnični in poudarjeni dejavnik analiz je podčrtal Busino: "Elitistična doktrina daje v resnici natančen in resničen opis družbenega sistema" (Busino 1987, 250).

Elitistične analize se razlikujejo od teorij o zaroti. Elite so deloma skrivnostne za zunanje opazovalce, za nečlane, vendar njihovo delovanje sploh ni diabolično. Nasprotno. Elite naj bi konstituirale ustvarjalen dejavnik, ki ima sposobnosti koristnih iznajdb za družbo. Elite ne smejo biti niti popolnoma izolirane niti indifereentne v odnosu do ljudskih množic. Ravno nasprotno. Iz ljudskih množic morajo potegniti najboljše elemente, koristne za njihov prepod, obnovo. Člani elite naj bi imeli "ušesa in oči" zmeraj odprta in usmerjene proti družbeni bazi, da bi lahko napovedovali družbene aktivnosti in pripravljali odgovore v skladu z reakcijami ljudskih množic. Izmenjave med elito in množico so asimetrične. Reakcije družbene baze so koristne kot navodilo za zadovoljevanje določenih potreb ljudskih množic in še posebej in predvsem za potrjevanje in utrjevanje oblastnega vrha družbene hierarhije. V tem smislu je Mosca podčrtal, da mora tudi absolutni tiran računati na reakcije, želje in potrebe ljudskih množic. "Anche nei governi assoluti, le classi dirigenti sono obbligate a tener conto dei sentimenti delle masse", Mosca 1923, 144).

Politične ali vladajoče elite nikoli ne sestavlja ena sama oseba. Politično družbo zmeraj upravlja elita, ki je bolj ali manj številna skupina. Tako je Mosca je zavrzel klasifikacijo Aristotela, ki je razvrstil politične sisteme po številu oseb, ki držijo oblast. Mosca pravi, da ena sama oseba, tudi če bi bila zelo sposobna, t.j. kralj, tiran ali predsednik, ne more nikoli vladati državi brez aktivne podpore ali "complicité"

oseb iz politične elite. Klasični elitisti analizirajo celotno družbeno strukturo v funkciji delovanja elit. Pri Paretu je družbena struktura predstavljena kot piramida, katere vrh je zaseda vladajoče elita ali celo ožji "generalstab" te elite. Srednji sloji in ljudske množice zasedajo nižje položaje, za katere je značilna inferionost in odvisnost v primerjavi z vladajočo elito.

Mosca poudarja pomembnost srednjih slojev, ki lajšajo delovanje političnega sistema (Mosca 1923, 414). "Konsistentnost političnega organizma je odvisna nenazadnje od moralnega, intelektualnega nivoja, pa tudi od aktivnosti srednjega sloja" (Mosca 1923, 412). V svojih analizah Mosca prikazuje srednji sloj najpogosteje kot birokracijo ali stalno armado. Vladajoči razred Mosce ima zaveznika v srednjem razredu, še posebej v birokraciji, ker birokracija najbolje pozna ljudstvo. Birokracija je v stalnem stiku z ljudstvom in prenaša eliti informacije ter daje nasvete, kako naj bi bolje in pravilneje delovala vis-a-vis ljudskih množic. Poleg teh dveh podrejenih institucij mora elita obvladovati tudi aktivne elemente družbe, družbene sile.

Burnham poudarja, da "različni deli vladajočega razreda predstavljajo, kontrolirajo in/ali upravljajo posamezne dele družbenih sil, ki se nenehno spreminjajo tako po številu kot po značaju" (Burnham 1949, 101). Družbene sile Mosca pojmuje kot nosilce družbenih dejavnosti, ki imajo pomemben družbeni in politični vpliv. Superiornost vladajoče elite je vidna v posedovanju ene ali več ključnih družbenih značilnosti, ki so najpomembnejše za vladanje družbi v določenem zgodovinskem obdobju.

Kakšne so elite?

"Gli stati non si governano con paternostri"

(Cosimo dei Medici)

(Države se ne upravljajo z molitvami)

Elite so odraz določene družbe. Poudarili so že, da elite posedujejo določeno superiornost v družbi ali natančneje, v družbeni panogi, iz katere izhajajo. Z drugimi besedami: družba predstavlja bazo, temelj vsake elite, ki naj bi upravljala politično družbo in ki naj bi imela monopol nad politično oblastjo. Logična posledica tega je, da je konkretna superiornost elite rezultat zgodovinskega razvoja neke družbe. Prednost politične elite je potemtakem povezana z globalnim in konkretnim razvojem družbe en question. Elita si mora prilastiti in posedovati določene elemente in kvalitete, ki naj bi ji dale ključ(e) za dominacijo preostanka družbe. Burnham je podčrtal: "Člani vladajoče manjšine vedno posedujejo nekaj atributov, resničnih ali navideznih, zelo zelenih in zelo vplivnih v družbi, v kateri živijo" (Burnham 1949, 107).

Podobno Mosca navaja primer poljedelskih družb, kjer vojaška kasta kontrolira politično oblast in prisili poljedelsko populacijo, da ostane na mestu dela in da odvaja del proizvodnje eliti močnih.

Na drugem področju sposobnost in znanje branja, še posebej svetih tekstov, omogočata verski eliti ključni element za dominacijo nad ostankom družbe, sestavljene iz množice nepismenih. Mosca navaja primer antičnega Egipta, kjer "so bili časi, ko je natančno znanje hieroglifske pisave dajalo ključ, ki je odpiral vrata visokim karieram" (Mosca 1923, 351).

Vladajoča elita mora posedovati dejavnike, ki omogočajo politično dominacijo. Družbeni razvoj lahko marginalizira te dejavnike in jih zamenja z eno ali več novimi karakteristikami. Člani elite morajo biti pozorni na družbene spremembe, kajti v nasprotnem primeru lahko tvegajo, da jih bo zamenjala druga skupina, ki poseduje ali si prilasti to iskano lastnost. Pareto strne kvalitete ene vladajoče elite kot kombinacijo najbolj prikladnih rezidusov prve kategorije, t.j. sposobnosti za inovacije in rezidusov druge kategorije, t.j. sposobnosti za ohranjanje, za obrambo statusa quo. Pareto natančno opredeli kombinacijo teh dveh vrst karakteristik kot spreminjajočih se s časom.

Zaradi tega Pareto ne precizira formule vnaprej. Elita naj bi posedovala primerno razmerje rezidusov, da bi se lahko prilagodila novi družbeni realnosti in da bi lahko sledila družbenim spremembam s položaja vladajoče manjšine. Vsaka elita nosi v sebi primarno značilnost, voljo, skoraj naravno tendenco, da bi se obdržala na oblasti. Konkretno se to kaže dolgoročno kot težnja k nepotizmu ali formiranju nasledstvenih dinastij. Mosca to imenuje konzervativna tendenca ali "forza di inerzia" (Mosca 1923, 64). Če elita pridobi značilnost skrajne razsežnosti, je lahko to zanjo nevarno. Zato Mosca poudarja, da morajo nasproti zaprtim elitam vladajoče manjšine zmeraj ostati odprte. Odprtost lahko omogoči eliti absorpcijo "najbolj inteligentnih elementov, ki izhajajo iz nižjih slojev družbe" (Mosca 1923, 431). V nasprotnem primeru, v primeru nesposobnosti socialne mobilnosti proti vrhu, lahko sposobni posamezniki ali skupine konstituirajo temelj za formiranje nove konkurenčne elite, verjetno kontra-elite. Klasična elitistična teorija nasprotuje monistični razlagi formiranja in delovanja vladajočih elit. Zaradi tega niti pri Mosci niti pri Pareto ne najdemo determinističnega dejavnika, ki bi lahko razložil naravo elit. Elitisti predstavljajo značilnosti vladajočih elit kot antipod karakteristikam ljudskih množic. Elite predstavljajo skupine, manjšine, ki so nasprotne množicam na več ravneh.

Pri elitah najdemo značilnosti, ki so že opisane v množični psihologiji, npr. Gustava Le Bona, predvsem kar se tiče divergentnih in nasprotujočih si odnosov med elito in ljudsko množico. Razmerje med elito in ljudsko množico je asimetrično. Elite predstavljajo aktivni pol, ki upravlja družbo, se pravi množice. Množice predstavljajo pasivni pol, slabšega partnerja brez značilnosti in kvalitet, s katerimi so "opremljeni" člani elite. Na prvi pogled je množica številčno superiorna nad elito. Vendar Albertoni poudarja, da je pri Mosci moralna superiornost političnega razreda bolj pomembna kot "superiornost v številu in v brutalni moči..." (Albertoni 1987, 54). Sedaj lahko razumemo, zakaj je množica odpravljena na kratko in stigmatizirana kot manjvredna v primerjavi z elito.

Vladajoča elita mora biti ustvarjalna, kar predpostavlja visoko stopnjo inteligence in znanja. Pareto bi dodal, da mora posedovati zadostno število rezidusov prve kategorije, to pomeni sposobnosti za inovacije. Primarni proizvod na poli-

tični ravni se kaže v ustvarjanju in v širjenju politične formule, derivacije pri Paretu, ali pa principu suverenosti pri pravnikih. En somme je to ideologija, ki opravičuje in legitimira politični monopol elite in njeno mesto na vrhu družbe vis-a-vis ljudskih množic. Ta formula naj bi bila v skladu z interesi večine, elita pa mora biti pozorna na potrebe, želje in nezadovoljstvo množic. V tej smeri vladajoča elita vzdržuje, prilagaja ali izboljšuje politično formulo oziroma ideologijo, v imenu katere vlada. Elita je potemtakem sebičen zaščitnik te družbene vere. Nasprotno temu so množice stigmatizirane s svojim neznanjem, kar pomeni, da sprejemajo elite in jih ubogajo na osnovi politične formule. Raymond Aron je strnil to stanje s cinično mislijo: "Inteligenca je potrebna za elite, vera pa za množice".

V trenutku, ko politična formula postane dvomljiva, to lahko pomeni začetek družbene nestabilnosti, ki lahko ogrozi dominantni položaj elite. Člani elite so najbolj pogosto bogati ali pa to postanejo. Pri Paretu in Mosci je bogastvo zelo močno povezano z oblastjo ali še bolj natančno rečeno: prvo povzroči drugo in obratno. Mosca je pravilno ugotovil, da je volilna pravica večkrat pogojena s posedovanjem denarja, bogastva, predvsem v obliki volilnega cenzusa. Ponavadi so ljudske množice revne in na ta način brez političnih pravic in brez možnosti za kvalitetno izobrazbo. Visoka izobrazba, kvalitetna in specializirana izobrazba so lažje pristopne članom elite ali njihovim potomcem. Elite ponavadi sestavljajo izobraženi člani, ki so dinamični v primerjavi s tendenco k pasivnosti in nemobilnosti pri ljudskih množicah. Člani elite imajo prednost v organiziranosti, ki se kaže v lažji mobilizaciji njenih članov. Vendar lahko poudarimo, da niti Pareto niti Mosca ne posvečata posebne pozornosti organizaciji kot značilnosti elite. Ljudske množice so ponavadi predstavljene kot neorganizirane ali dezorganizirane, ki nimajo "niti spodbude niti skupne akcije" (Albertoni 1987, 55). Množice lahko mobilizirajo in organizirajo edino posamezniki, ki so jim nadrejeni. Množica kot enota je inferiorna in je nesposobna za akcijo brez voditelja. Neenaka pozornost, ki je namenjena elitam na eni in ljudskim množicam na drugi strani, je povezana z očitno razliko v njunih zgodovinskih vlogah. Elite, še posebej politične, so režiserji zgodovine, ljudske množice pa so le statisti. Množice vstopajo in izstopajo na politično in zgodovinsko sceno samo s soglasjem elite ali pa kontra-elite. Tudi spontani upori množic potrebujejo voditelje. Mosca natančno navede, da so odnosi med elito in množico urejeni s pravnimi principi, t.j. s formulo, ki predpisuje "un code de bonne conduite".

Poleg organizacijskega povezovanja so člani elite med seboj povezani z občutkom lojalnosti, kar je značilna kakovost njihovih medsebojnih odnosov. Med člani elite naj bi obstajala enaka *état d'esprit*. Mosca pravi, da so člani elite prevzeti z bolj ali manj podobnimi idejami, občutki in strastmi. Zato jih predstavlja kot "zapornike njihovih idej in kriterijev, ki so jih sprejeli...Te značilnosti so del zgodovine političnega razreda in njene stopnje zrelosti...in (elita) jih ne more spreminiti čez noč"(26). Takšen vrednostni sistem je asimiliran in se prenaša iz generacije v generacijo. To dejstvo pojasnjuje, zakaj potomci članov elit lažje pridobivajo značilnosti, ki olajšajo asimilacijo kulture, ki predstavlja element njihove superiornosti.

Vladajoča elita in elite na sploh morajo izvajati vodilno in ustvarjalno vlogo v družbi. Mosca smatra, in citira Dora Melagarija, da morajo biti člani elite bolj pogosto "faiseurs de joie" (ustvarjalci zadovoljstva) kot pa "faiseurs de peines" (ustvarjalci težav) (Mosca 1923, 458). Zaradi tega naj bi se vladajoča elita izogibala uporabi nasilja v odnosih z ljudstvom. Elite razvitih družb naj bi imele privilegij uporabe perfekcioniranih sredstev dominacije in naj bi se izogibale uporabi nasilja, vendar ne da bi se popolnoma odpovedali tej možnosti. Nasilje, sila ostaja kot zadnja rešitev, in extremis, kot najslabša rešitev.

Kako postati član elite?

"Non si entra in Paradiso a dispetto dei santi"

(Mosca 1923, 410)

(Ne morete vstopiti v raj brez soglasja svetnikov)

Družbena mobilnost je usmerjena proti vrhu družbe. Vsi tisti, ki imajo ambicije, si želijo postati člani elite. Mosca je bolj podroben, kar se tiče vprašanja družbene mobilnosti in rekrutacije članov elite. Prvič, "elitistična" družba ni nikoli statična, izmenjave med elito in množico so zmeraj prisotne, tudi v družbah, kjer vlada sistem kast. Takšne izmenjave je Katoliška cerkev olajšala z uveljavitvijo institucije celibata, najprej menihov in kasneje duhovnikov. V praksi celibat onemogoča nastajanje verskih dinastij. Hitrost družbene mobilnosti je odvisna od stopnje zaprtosti ali odprtosti in od stopnje družbenega razvoja. Lahko poudarimo, da Pareto v svoji družbeni teoriji zamenjavo elit nadomesti z nocijo cirkulacije elit. Drugič, Mosca ne razlaga monistično elementov, ki determinirajo družbeno mobilnost proti elitam. Situacija dane družbe pomeni orientacijsko točko. Mosca vztraja pri dejstvu, da obstaja množica situacij in dejavnikov. Burnham natančno opredeli, da se struktura elite, njena sestava in vezi z ostalim delom družbe nepretrgoma spreminjajo (Burnham 1949, 225).

Za Mosco značilno pluralnost kriterijev rekrutiranja poudarja Albertonij: "Navedba ogromno primerov dokazuje, kako so pogoji in glavne značilnosti, ki omogočajo vstop v političen razred, različni v funkciji kraja in časa" (Albertoni 1987, 55).

Očitno je, da Mosca predlaga več kriterijev, ki omogočajo vstop v "raj" elit. Dejavnike, ki lajšajo vstop skozi vrata elit, bomo razvrstili v nekaj skupin. Vstop je obravnavan kot predpogoj za neposreden in bolj verjetno za posreden politični vpliv. Katere značilnosti mora posedovati ali pridobiti, da bi zadovoljil zahteve, rekrutacijske pogoje takratnih elit? Vsekakor je cilj doseči in zasedi mesto v eliti, če ne že v politični eliti. Albertoni je izdvojil kompleksnost analiz Mosce in poudaril, da "kriteriji niso skoraj nikoli uporabni na samo en ekskluziven način, ampak se združujejo, se mešajo in se modificirajo na tisoč načinov" (Albertoni 1987, 57). Pri Mosci so kriteriji kljub svoji kompleksnosti združljivi v 4 kategorije: osebne značilnosti, družino, izobrazbo in zunanje faktorje.

Če nekdo hoče postati član elite, je zelo pomembno, da si to želi. Še več, pokazati mora železno voljo in izrecne ambicije za napredovanje proti družbenemu vrhu. V tem smislu je elita skupina oseb, ki posedujejo nekatere superiorne značilnosti že od vsega začetka, kot nekakšen naravni dar. Mosca poudarja psihološke značilnosti članov elite. "La prima origine delle dinastie auto-cratice e dovuto molto spesso ad una individualità forte ed energico" (Mosca 1923, 407). Osebnosti, ki predstavljajo avtokratsko oblast in po našem mnenju kakršno koli oblast nasploh, morajo imeti dve skupni značilnosti. Potrebna je velika sposobnost, kapaciteta za intelektualno in fizično delo ter močna volja za dominacijo nad drugimi. Kandidat mora tako kot člani elite imeti vojaške poteze, močno voljo, pogum, ponos in energijo. Vojaška značilnost ne sme biti zapostavljena. Mosca je bil prevzet nad biografijami nekaterih znamenitih in sposobnih osebnosti, ki so uspele preiti vse nivoje družbe na osnovi moči svoje osebnosti. Ta možnost se nam kaže kot dosegljiva za vse tiste ambiciozne osebe, ki izhajajo iz ljudstva in se želijo povzpeti proti vrhu družbe.

Mosca zavrača bahaštvo predstavnikov elite, ki se smatrajo za pripadnike najvišjih slojev samo na osnovi svoje krvi, porekla ali moralne karakteristike. V takšnih ideoloških deklaracijah je potrebno iskati resnični motiv superiornosti elite in njenih članov. Kandidat za člana elite mora biti navdušen, ker Mosca poudarja, da "umetnost navdušiti ostale predvideva, da moramo biti sami močno navdušeni." Ta stavek je prevzet od Saint-Simona.

Kandidat naj bi znal uveljaviti svoje kvalitete. Zaradi tega potrebuje določeno stopnjo spretnosti, talent, da bi se znal uveljaviti in da bi za to dobil družbeno priznanje. Skratka, bodoči član elite mora obvladati disciplino ali umetnost obvladovanja samega sebe, ker je dosti težje ukazovati drugim in lažje samo ubogati (Mosca 1923, 432). Psihološke značilnosti pogosto niso dovolj, da bi nekdo povzpел na visok položaj v družbi. Družina in izobrazba igrata zelo pomembno vlogo pri razvijanju osebnosti. Mosca poudarja izrecno vlogo družine v oblikovanju članov elite. Na to temo je Mosca napisal naslednji stavek: "Ne pozabimo, da je v vseh deželah pogosto največja sreča ali največja nesreča dejstvo roditi se kot otrok lastnega očeta in lastne matere" (Mosca 1923, 465).

Družina prenaša veliko elementov, ki so konstitutivnega pomena za profil moralne superiornosti članov elite. Družina prenaša posebno izobrazbo in zaradi tega so si otroci članov elit podobni, kar se tiče splošne kulture in moralne držbe. Bogata družina lažje zagotovi denar za posebno izobrazbo. V skrajnem primeru, v nasledstvenih sistemih, je rojstvo že avtomatično vstopnica v elito. V tem primeru je po Moscinem mnenju rojstvo "edini kriterij, ki determinira vstop v politični razred ali pa izključitev iz njega" (Mosca 1923, 64). Družina se pojavlja kot nujen predpogoj, ki omogoča visoko izobraževanje. Osebni kulturni in izobrazbeni kapital in družina oziroma družinsko poreklo konstituirata splošne značilnosti, ki omogočajo družbeni vpliv. Visoka ali pa specialistična izobrazba, "particularissima educazione" ali "una educazione ed istruzionc speciale", priskrbi specialna znanja, ki so kasneje materializirana in konkretizirana z visokimi stopnjami v cerkveni, administrativni ali vojaški hierarhiji. Seveda so te kariere lažje dosegljive članom družin, ki so sestavni del elit. Mosca poudarja specialistično izobrazbo kot sredstvo

za rekrutiranje članov elite in daje zgodovinske primere stare egiptovske armade ter kitajskih mandarinov. Specialna izobrazba lahko pojasni intelektualno superiornost članov elit v primerjavi z neznanjem ljudskih množic. Mosca opaža, da postopki rekrutacije kažejo na konzervativne tendence. Ti postopki imajo tendenco upiranja družbenim spremembam in so prisotni pri splošni konzervativni tendenci elit. Hitre, nepričakovane spremembe v postopkih rekrutacije in selekcije so bolj izjemne, "un fatto piuttosto eccezionale" (Mosca 1923, 422). Nekatere zgodovinske okoliščine pa vendarle olajšajo pristop k elitam. Mosca poudarja srečo kot eno od možnosti. To je predvsem takrat, ko časi in situacija olajšajo vstop v elito, kot je to v primeru hitrega napredovanje oficirjev v vojni. Dejavnik sreče je pri Mosci obravnavan kot karakteristika, ki ima minimalno vlogo, vendar, kot v igrah s kartami, tudi realno vlogo.

Konzervativna tendenca pomeni močan vpliv pri rekrutaciji članov elite. Po Mosci je ta tendenca prisotna v vseh sistemih in se pojavlja kot nujen pogoj, ki se kaže kot nujno odobravanje tistih, ki so že člani elite. Zaradi tega je logično in naravno, da imajo člani elite enako etat d'esprit, podobno izobrazbo, podobno moralno in socialno obnašanje, ki omogoča kulturno in intelektualno bližino. Kandidati torej potrebujejo določeno simpatijo, da bi dobili "blagoslov svetih". Zadnji so tisti, ki odpirajo ali zapirajo vrata, ki vodijo k elitam. Vendar ne smemo pozabiti, da če selekcija ne spoštuje nezadovoljnih, sposobnih skupin s superiornimi značilnostmi, lahko te skupine konstituira družbeno bazo za kontra-elito, ki lahko ogroža obstoj elite na oblasti.

Elite niso niti za Vilfreda Pareta niti za Gaetana Mosco mitična koncepcija, temveč družbena in politična realnost. V tem smislu je Mosca preučeval različne elite skozi zgodovino. Podobno je bil Pareto mentor disertacije svoje učenke Marie Kobalinske, ki je bila posvečena takratnim francoskim elitam. Raziskave sodobnih elit so nadaljevali ameriški elitisti, ki so se navdihovali pri delih Pareta in Mosce. Elitistična koncepcija je koristna in produktivna, kar je potrdil Bottomore v svojem delu "Elita in družba" (Bottomore, 1964).

LITERATURA

- Albertoni, A. Ettire. 1978. *Doctrine de la classe politique et théorie des élites*. Paris: Sociétés Méridiens Klincksieck.
- Bottomore, T. B. 1964. *Eltes et société*. Paris: Stock.
- Burnham, James. 1949. *Les machiavéliens (défenseurs de la liberté)*. Paris: Calmann-Lévy.
- Busino, Giovanni. 1987. *Revue Européennes de Sciences Sociales*, 76.
- Nye, A. Robert. 1977. *The anti-democratic sources of elite theory: Pareto, Mosca, Michels*. London, Beverly Hills: Sage Publications.
- Mosca, Gaetano. 1923. *Elementi di scienza politica*. Torino: Fratelli Bocca.
- Pareto, Vilfredo. 1917. *Traité de sociologie générale*. Paris, Lausanne: Payot.
- Pareto, Vilfredo. 1965. *Les systemes socialistes*. Geneve, Paris: Droz.